

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
Ιατρική Σχολή
Παιδοψυχιατρική Κλινική
Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία»

Βία και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά σε παιδιά και νέους τα χρόνια της κρίσης

Δημήτρης Κ. Αναγνωστόπουλος
Παιδοψυχίατρος

Η κρίση...

- Από το 2009 η ελληνική κοινωνία σε κοινωνικό-οικονομική και πολιτιστική κρίση
 - Επίδραση της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης
 - Ενδογενείς χρόνιες οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές στρεβλώσεις
 - Επικράτηση του «νεοφιλελεύθερου» μοντέλου
- Η πλειοψηφία των Ελλήνων σε ατομικό & συλλογικό επίπεδο βιώνουν καταστάσεις που προκαλούν βαθύ ψυχικό πόνο & απόγνωση

Οικονομική κρίση και ψυχική υγεία

- Εξασθενεί τους προστατευτικούς παράγοντες που συμβάλουν στην ανάπτυξη και τη διατήρηση της ψυχικής υγείας
- Ενισχύει και αυξάνει τους παράγοντες κινδύνου για την εμφάνιση ψυχικών διαταραχών
 - εργασιακή ανασφάλεια
 - εισοδηματική αβεβαιότητα
 - Ανεργία
 - ελαστικές μορφές εργασίας
 - υπερχρέωση νοικοκυριών
 - άστεγοι, στεγαστική αβεβαιότητα
 - αύξηση κοινωνικών ανισοτήτων,
 - φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός
 - αδυναμία ελέγχου της ζωής του ατόμου και αβεβαιότητα για τη μελλοντική του κατάσταση

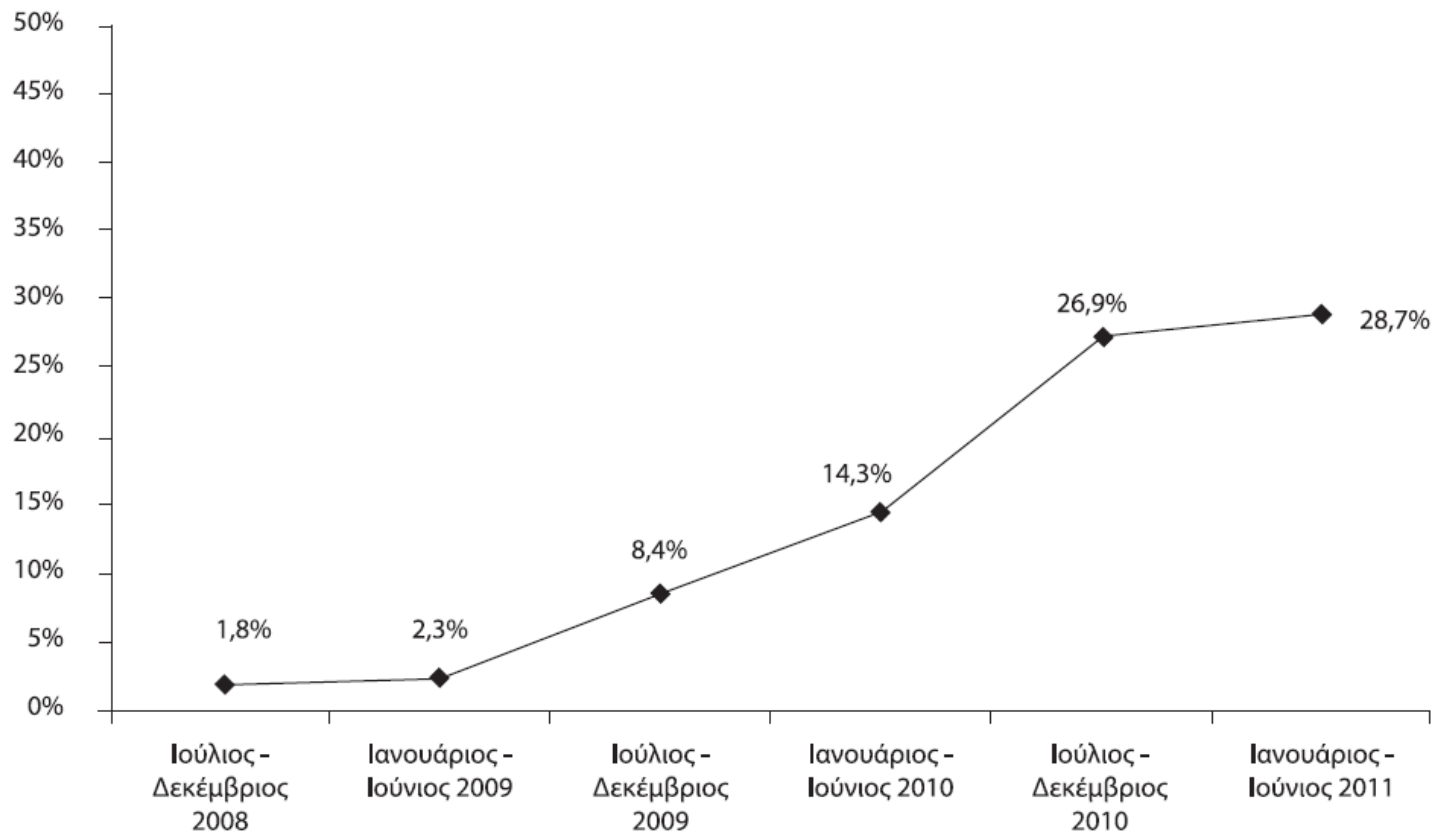
Ψυχική υγεία των Ελλήνων στα χρόνια της κρίσης

- Αύξηση του επιπολασμού της μείζονος κατάθλιψης από 3.3 % το 2008 σε 8.2% το 2011. Ιδιαίτερα αύξηση στους νέους κάτω των 24 ετών.
- Αύξηση του ποσοστού αποπειρών αυτοκτονίας κατά 36% από το 2009 ως το 2011.
- Ο αριθμός των νέων περιστατικών σοβαρής αυτοκτονικής απόπειρας και αυτοκτονίας ανήλθε σε 3,124 από το 2009 ως το 2012.

Economou et al J Affect Disord 145(3):308-314, 2013

Economou et al Lancet 378(9801):22-28, 2012

Γραμμή βοήθειας για την κατάθλιψη

Σχήμα 3. Ποσοστά κλήσεων με άμεση ή έμμεση αναφορά στην οικονομική κρίση.

Αυτοκτονίες στην Ελλάδα: 2001-2011

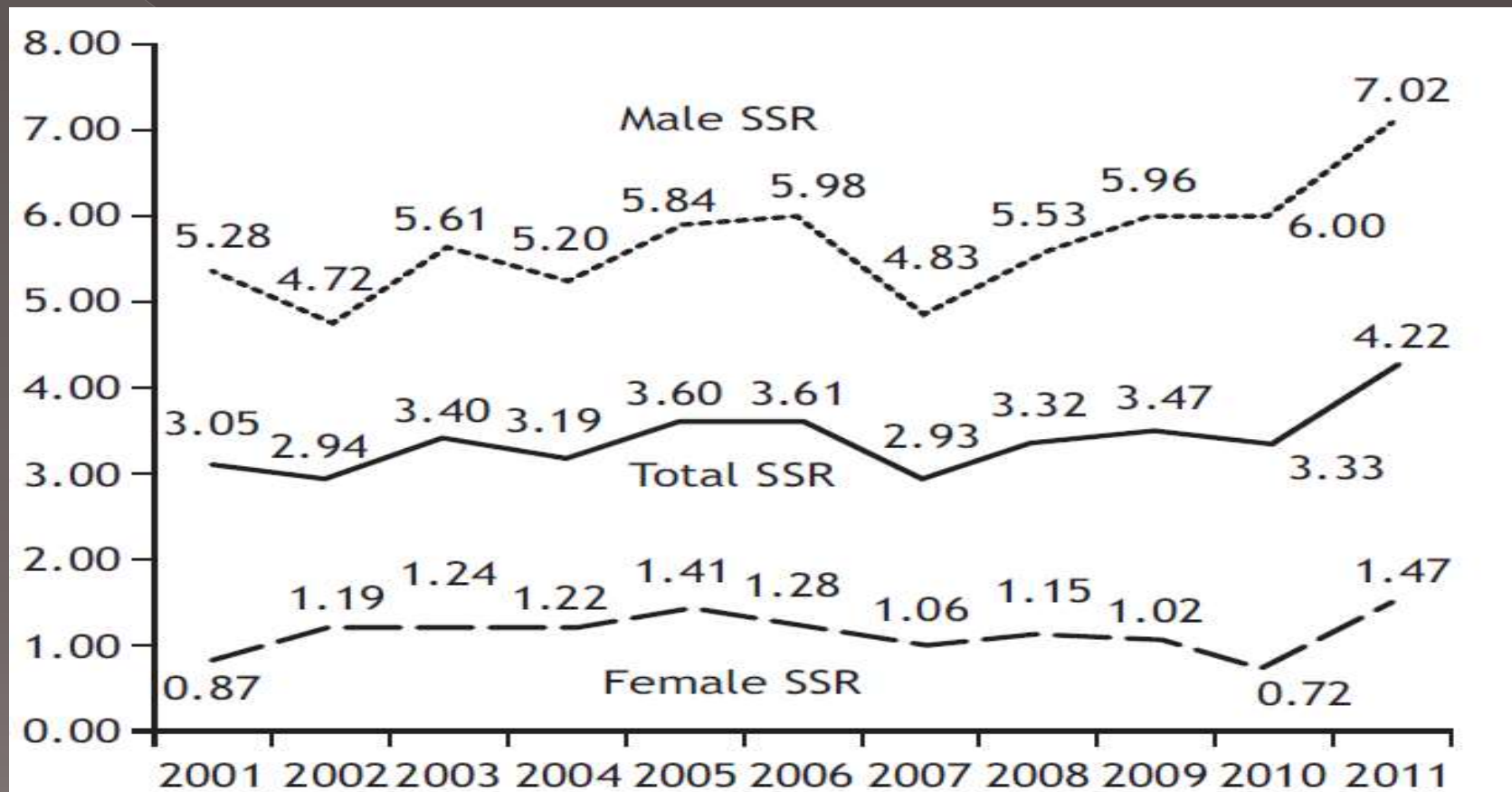

Figure 1. The fluctuation of the annual specific suicide rate (SSR) during the period 2001–2011 in Greece.

Οικονομικοί δείκτες και ψυχική υγεία στην Ελλάδα

- Σημαντική συσχέτιση ανεργίας και επισκέψεων σε εξωτερικά ψυχιατρικά τμήματα ($R^2 = 0.40$, $p = 0.001$) και τμήματα επειγόντων περιστατικών ($R^2 = 0.49$, $p = 0.0002$).
- Τα ποσοστά ανεργίας κατά την περίοδο 1981–2008 συσχετίζονται σημαντικά με τον αριθμό ανθρωποκτονιών ($R^2 = 0.16$, $b = 0.000049$, $p = 0.03$) και διαζυγίων ($R^2 = 0.20$, $b = 0.005$, $p = 0.02$)
- Οι επισκέψεις σε εξωτερικά ψυχιατρικά τμήματα, τμήματα επειγόντων και ψυχιατρικές κλινικές αυξήθηκαν κατά 120% από το 2009 έως το 2012 σύμφωνα με επίσημα στατιστικά

Giotakos et al Psychiatriki 22, 2011

Anagnostopoulos & Soumaki Eur Child Adolesc Psychiatry 22(2), 2012

Ιδεολογικές επιπτώσεις της κρίσης

- Η ιδεολογία του μονόδρομου
 - Δεν υπάρχει άλλος δρόμος, πέραν και έξω από τον προτεινόμενο - πολύ συγκεκριμένος κάθε φορά
- Η κατασκευή του κακού Άλλου
 - Η κατασκευή ενός εχθρού στον οποίο θα προβληθούν τα δεινά & θα εκτονωθεί η επιθετικότητα
 - διάσχιση σε καλούς & κακούς, κατ' αναλογία της υποκειμενικής διάκρισης σε καλές και κακές πλευρές-ιδιότητες του εαυτού
- Η σημασία της αποπροσωποποίησης
 - επιβολή του «απρόσωπου» πάνω στα ανθρώπινα πράγματα-ο ρόλος της έννοιας της «Αγοράς»
- Ο μηχανισμός δημιουργίας ενοχής
 - Καλλιεργείται από εξωτερικούς παράγοντες, αφυπνίζει συγκεκριμένες περιοχές του ψυχισμού

Πώς επηρεάζεται η ψυχική υγεία των νέων; Ψυχιατρικές διαταραχές των εφήβων στα χρόνια της κρίσης

- Μελέτη σε αντιπροσωπευτικό δείγμα υπηρεσιών σε Αθήνα, Πειραιά και Θεσσαλονίκη (σύγκριση ετών 2007 και 2011) αύξηση:
 - των νέων περιστατικών εφήβων που επισκέπτονται δημόσιες υπηρεσίες για εξωτερική ψυχιατρική περίθαλψη κατά 25.5%
 - των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων κατά 40%
 - των διαταραχών διαγωγής κατά 28%
 - των αποπειρών αυτοκτονίας κατά 20%
 - της σχολικής άρνησης κατά 25%
 - του εκφοβισμού κατά 22 %
 - της χρήσης παράνομων εθιστικών ουσιών κατά 19 %
 - της οικογενειακής δυσαρμονίας κατά 51 %
 - του αριθμού εισαγωγών για ψυχιατρική νοσηλεία κατά 84 %

Φυγές από το σπίτι και απόπειρες αυτοκτονίας εφήβων το 2011 στην Ελλάδα (n = 23,279)

Table 1 Lifetime prevalence (%) of self-reported suicide attempts and running away from home, by gender and age

	Total n = 23,279 (%)	Boys n = 11,661 (%)	Girls n = 11,618 (%)	15–16 years old n = 11,728 (%)	17–18 years old n = 10,453 (%)	19+ years old n = 1,098 (%)
<i>Suicide attempts</i>						
Any	11.3	6.7	16.0	10.2	11.6	18.1
Once	5.8	3.1	8.6	5.1	6.0	10.1
Twice or more	5.5	3.6	7.4	5.1	5.6	8.0
<i>Running away from home</i>						
Any	11.6	14.7	8.4	8.9	12.0	31.3
Once	6.8	8.2	5.3	5.5	7.1	15.4
Twice or more	4.8	6.5	3.1	3.5	4.9	16.0

Δεν παρατηρήθηκε αύξηση των ποσοστών σε σχέση με το 2007

Υποκειμενικά αντιληπτή υγεία των Ελλήνων στα χρόνια της κρίσης

Table 1 Descriptive statistics for SRH in relation to demographic and socio-economic variables

Variable	2006		2011	
	Base (n)	% with good or very good SRH	Base (n)	% with good or very good SRH
Study population	4003	71.0	6569	68.8
Gender				
Male	1456	36.8	2317	35.3
Female	1351	34.2	2204	33.6
Income, €				
0-500	135	4.6	211	3.7
501-1000	558	19.0	714	12.5
1001-1500	566	19.2	875	15.3
1501-2000	385	13.1	819	14.4
2001-3000	263	8.9	741	13.0
3001+	112	3.8	526	9.2
Education				
No and up to primary	450	11.8	555	8.5
Secondary	1599	42.1	2150	32.8
Tertiary	635	16.7	1805	27.6
Employment status				
Employed	1812	46.4	2232	34.1
Unemployed	130	3.3	347	5.3
Pensioner	300	7.7	1043	16.0
Housewife	319	8.2	536	8.2
Student, soldier	203	5.2	306	4.7
Other	9	0.2	41	0.6
Age, years				
18-25	530	13.5	417	6.4
26-40	1024	26.0	1379	21.1
41-55	720	18.3	1299	19.9
56-65	282	7.2	680	10.4
66-75	167	4.3	465	7.1
76+	69	1.8	250	3.8
Chronic morbidity				
Yes	536	13.7	1232	18.8
No	2251	57.4	3288	50.1

Διαχρονικές τάσεις των ποσοστών αυτοκτονίας στην Ελλάδα (1968-2011)

Table 1
Suicide rates per 100,000 resident, by time, sex and age group in Greece, 1968–2011.

Age group	1970			1980			1990			2000			2009			2011		
	Overall	Male	Female	Overall	Male	Female	Overall	Male	Female	Overall	Male	Female	Overall	Male	Female	Overall	Male	Female
0–4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	–	–	–
5–9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	–	–	–
10–14	0.14	0	0.29	0.77	1.24	0.27	0.40	0.78	0	0.33	0.64	0	0	0	0	–	–	–
15–19	1.36	0.59	2.17	1.10	1.61	0.57	1.32	2.05	0.54	2.59	3.12	2.00	1.05	1.69	0.36	–	–	–
20–24	1.72	2.74	0.64	2.58	4.51	0.58	4.89	8.17	1.56	2.63	4.34	0.75	2.05	3.64	0.33	–	–	–
25–29	4.32	6.47	2.29	3.08	5.16	0.94	4.04	6.72	1.38	4.51	7.61	1.22	3.40	5.08	1.58	–	–	–
30–34	1.46	1.71	1.23	3.35	5.56	1.20	3.94	6.24	1.67	3.83	5.50	2.12	4.61	7.78	1.20	–	–	–
35–39	2.10	3.72	0.58	3.02	4.03	2.06	2.97	5.04	0.89	3.98	6.66	1.28	3.87	6.21	1.40	–	–	–
40–44	4.87	8.46	1.48	4.29	7.06	1.76	3.48	6.06	0.91	3.87	6.51	1.28	3.09	4.99	1.16	–	–	–
45–49	3.32	4.94	1.86	2.64	3.34	1.99	3.49	3.88	3.11	2.98	5.41	0.57	5.48	9.51	1.49	–	–	–
50–54	6.56	8.76	4.65	5.27	7.07	3.59	4.65	6.37	3.02	5.84	8.02	3.74	5.87	11.10	0.77	–	–	–
55–59	7.49	10.20	4.95	4.30	6.37	2.37	3.95	7.13	0.89	3.34	6.17	0.68	4.46	7.32	1.70	–	–	–
60–64	7.22	11.08	3.53	3.85	4.18	3.56	5.00	6.73	3.41	4.99	7.00	3.22	4.41	8.90	0.29	–	–	–
65–69	6.63	13.14	0.99	5.71	9.39	2.54	5.08	6.70	3.69	4.07	7.31	1.23	4.08	6.46	2.06	–	–	–
70–74	4.56	6.96	2.70	8.77	11.06	6.82	3.83	7.29	1.06	5.25	9.09	2.06	2.61	4.7	0.94	–	–	–
75–79	8.95	8.93	8.97	6.29	8.17	4.85	7.31	13.80	2.35	5.76	8.25	3.79	4.38	8.74	1.05	–	–	–
80–84	5.76	12.05	1.59	16.85	30.47	7.43	10.72	21.12	2.83	6.26	11.21	2.69	7.38	13.85	2.66	–	–	–
85–89	9.76	17.42	4.65	12.99	21.28	7.72	10.76	23.01	2.74	6.52	10.74	3.29	5.65	11.69	1.22	–	–	–
90–94	–	–	–	–	–	–	–	–	–	12.76	44.49	0	12.58	25.70	0	–	–	–
95 and above	–	–	–	–	–	–	–	–	–	0	0	0	0	0	0	–	–	–
All ages	3.16	4.59	1.80	3.27	4.69	1.89	3.44	5.42	1.51	3.50	5.51	1.52	3.47	5.96	1.02	4.52	7.78	1.33

Note: – sign denotes no data availability.

Η πτώση των ποσοστών αυτοκτονίας στα παιδιά και τους εφήβους από το 2000 στο 2009 φαίνεται να οφείλεται κυρίως στην ενίσχυση των οικονομικών βοηθημάτων στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες την περίοδο αυτή

Υπονόμευση του υποστηρικτικού πλαισίου ανάπτυξης των εφήβων

- Αλλαγές στις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες
- Αποδόμηση των θεσμών
- Διαρκής ματαιώση
- Έλλειψη ορίων
- Σύγχυση ρόλων
- Σοβαρές συγκρούσεις και η δυσαρμονία στην οικογένεια
- Υποβάθμιση της σχολικής λειτουργίας

Παγκόσμια
οικονομικά
προβλήματα

Οικονομική κρίση
στην Ελλάδα

Ανεργία
Αύξηση χρέους και τιμών
Περικοπές στα κοινωνικά βοηθήματα και υπηρεσίες

Ανεργία και μείωση του εισοδήματος

Οικονομική δυσπραγία

Προβλήματα ψυχικής υγείας των γονέων

Σχολείο

Σχέσεις του ζευγαριού

Γονική λειτουργία

Ανάπτυξη των παιδιών/εφήβων
και ψυχοκοινωνικά προβλήματα

Ποιοτική αλλαγή της ψυχοπαθολογίας των νέων

- Οι διαταραχές διαγωγής, η αυτοκτονική συμπεριφορά και ο εκφοβισμός σημειώνουν ιδιαίτερη αύξηση στους εφήβους στα χρόνια της κρίσης.
- Η παραπτωματοκότητα και οι συμπεριφορές εκδραμάτισης γίνονται συχνά ο κύριος μηχανισμός για την έκφραση της εφηβικής ψυχοπαθολογίας τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.
- Η αποδοχή της ωμής βίας εκ μέρους μίας περιορισμένης ομάδας εφήβων εναντίον του «άλλου» ή του «διαφορετικού» είναι, επίσης, ανησυχητική.

Τι μπορούμε να μάθουμε από την κρίση

- Διάσωση των βασικών θεσμών/υπηρεσιών που σχετίζονται με την οικογένεια, το σχολείο, τον ελεύθερο χρόνο και την κοινωνική ζωή των παιδιών/εφήβων
- Ιδιαίτερα στις ευπαθείς ομάδες
 - > Οικογένειες με μικρά παιδιά
 - > έφηβοι
 - > νεαροί ενήλικες

Τι μπορούμε να μάθουμε από την κρίση

- Συμπερίληψη της οικονομικής κατάστασης στον διαγνωστικό και θεραπευτικό σχεδιασμό των ασθενών μας
- Να εξετάζουμε την κατάσταση ολόκληρης της οικογένειας
 - Ανησυχίες των γονέων
 - Σχέσεις του ζευγαριού
 - Κοινωνικός αποκλεισμός
- Να υποστηρίζουμε τη σχέση του ζευγαριού και τη γονική λειτουργία
 - Διευκόλυνση της ανοικτής, εποικοδομητικής συζήτησης για την ανεργία και τα οικονομικά προβλήματα
- Υποστήριξη των κοινωνικών δικτύων
- Συμμετοχή των νέων στην αναζήτηση λύσεων

Τι μπορούμε να μάθουμε από την κρίση

- Κοινωνική δράση και ενίσχυση της κοινωνικής ευθύνης
 - > Δέσμευση (πολιτική και οικονομική) της κοινωνίας σε θεραπευτικά και προληπτικά προγράμματα για την ψυχική υγεία των νέων
- Αντιμετώπιση του ψυχιατρικού στίγματος – είμαστε όλοι στην ίδια βάρκα...

Η κρίση ως ευκαιρία...

- Απαραίτητη προϋπόθεση: αποκατάσταση της ψυχολογικής ακεραιότητας τόσο στο ατομικό όσο και στο συλλογικό-διανθρώπινο επίπεδο.
- Να αναδείξουμε την αξία του υποκειμένου
 - επανακαθορίζοντας τη σχέση με τον εαυτό μας στη βάση των ανθρώπινων αξιών
 - αποκαθιστώντας τη σχέση με τον Άλλον δημιουργώντας στέρεες συλλογικότητες στη βάση του κοινού συμφέροντος
 - δίνοντας τη δική μας μορφή και περιεχόμενο τόσο στην ατομική όσο και στην κοινωνική μας ζωή, σφραγίζοντας την με τη δική μας ταυτότητα.

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
Ιατρική Σχολή
Παιδοψυχιατρική Κλινική
Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία»

**Ευχαριστώ
για την προσοχή σας**

Δημήτρης Αναγνωστόπουλος